

Душан Белча
АНТОНИЈЕ И ЛАВ

Уредник
Зоран Колунџија

Црџеж на корицама
Јавор Рашајски

Душан Белча

АНТОНИЈЕ И ЛАВ

приповетке

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Илија Бакић

ПОВРАТАК У ЖИВОТВОРНУ ВОДУ

У чудесним пределима литературе Душана Белче који се простиру кроз интимистичку поезију, дечије књиге, приповетке и романе, научну фантастику, есејистику, историографију, један од вишедеценијских репера-темеља јесте живот (прецизнија одредница, пак, била би последњи тренуци живота) литерарног јунака Антонија Михајловића. Увод у ову јединствену литерарну авантуру (како на нивоу појединачне списатељске каријере тако и на нивоу читаве савремене литерарне сцене) Белчин је кратки роман „Дневник о Антонију“ из 1969. године, у коме се истражују неочекивани, чудновати утицаји смрти Антонија Михајловића на његову ужу и ширу околину. Годину дана касније, 1970, публикована је збирка „Смрт Антонија Михајловића“; тема у њој садржаних прича је управо Антонијева смрт, сам трен у коме живот истиче из љуштуре тела. Иста тематика протеже се и кроз следеће истоимене књиге из 1988, 1994. и 2010. године, чинећи својеврсни, по свему изузетни и импозантни омаж свеprisутној чињеници краја живљења те вечитој фасцинацији преласком из бивствовања у непознато, недокучиво стање. Сам писац, свестан свих ограничења која леже на његовим приповедач-

ким 'експерименталним смртима', у уводу треће књиге (1994) своје приче дефинише као „покушај да искажемо оно што наслућујем о неизвесности постојања“. Упркос најави да ће трећа књига закључити овај циклус, Белча у уводној напомени четврте књиге (2010) пише: „Ових дванест приповедака није требало да буде написано, јер сам у уводној напомени треће свеске 'Смрт Антонија Михајловића' (1994) објавио да је то последњи покушај да се објасне различите смрти мог измишљеног пријатеља. Временом се показало да су жилавост смрти и њене могућности да уништава мог јунака неограничене. Тако се, на радост смрти, али и живота, појављује нових дванаест приповедака. А видимо, постоји могућност да се све настави.“

И одиста, деценију касније, у овој књизи сусрећемо нових седам прича и у њима седам (нових) смрти и претходећих им тренутака. Мада је финале сваке приче (само)задато и познато то ни најмање не утиче на узбудљивост приповести и појавних облика стварности које су оквири-рамиви-позорнице дешавања. Свеприсутна емоција-стање која се појављује у причама, препознатљиво а, ипак, ново и непоновљиво је измиреност за доласком краја. Антоније зна, свестан је да стоји на крају, да је тај тренутак коначне трансформације ту, крај њега, удаљен тек неколико дана или ноћи, тек неколико удаха или снова. И његово тело као да се, по неком свом аутономном распореду, припрема на прелазак, на претапање у нови облик (не)постојања. Унеколико апартна од овог тона је

прича „Смрт на станици“ (полуистинита прича) у којој приповедач присуствује свађи Антонија са супругом непосредно пред улазак у аутобус; док аутобус одлази Антонијева супруга, након што је бесно изговорила страшну клетву, намерно гледа на супротну страну и тако не успева да види да јој је супруг доживео срчани удар. Приповедач остаје уздржан пред овом гротескном ситуацијом која је, међутим, логично финале једног патолошког брака.

Свођење животних рачуна, упркос њиховој апсурдности која бива појачана чињеницом да је протек времена ономогућио било какво исправљање грешака, отвара чудновате ситуације у којима, као у причи „Опроштај од деце“, старац пише својој (вероватно непостојећој) деци писма за која зна да неће до њих стићи и да те речи какве год (мудре или тривијалне) биле, не могу њему да надокнаде све до тада изгубљено и пропуштено.

С друге стране, сусрет са смрћу приказује се и као надметање у коме се Антоније, отимајући се логици нестајања, покушава вратити у некада проживљене тренутке-времена велике среће и задовољстава а, пре свега, у детињство када је све било ново и заводљиво-тајанствено. Та унутрашња потреба-нужност води старца у чудесно и магијско које се открива као круцијални „зачин“ живота. Пред том спознајом бришу се границе логике и узрока-последнице па Антоније сасвим мирно, безмало захвално, прихвата појаву новог пријатеља – белог лава са којим дели преосталу

свакодневну рутину живљења, од шетњи до гласног читања омиљених књига. Величанствена звер симбол је изузетности старчевог постојања али и најава чуде-са која долазе под окриљем физичког нестанка. На истој рационално-заумној спознаји темељи се и прича „У оклопу бола“ где се постојање телесних болова односно њихово нестајање доживљава као контрапунктирање дневног-вечног, оличеног у болу као казни, са потпуном слободом од бола, дакле од телесности, и издизање у чисту духовност.

У три приче посебно се слави животворни елемент воде који постаје и сила и симбол безвременог постојања и трајног кружења материје и духа. У причама „На дну реке“ и „Ван дер Декен“ старац ће свој потпуни мир наћи у сновима који га воде на дно реке и мора. Фасцинантни призори срастања са спрудовима, посматрања игре рибљих јата и смене светлости зраче анимистичком снагом стапања са Природом, са телом воде из које се издигао живот на планети али и сједињавања са водом материце у којој, заштићен, расте плод, будућа људска јединка и одакле ће, гола и рањива, изаћи у свет. Повратак у воду, стога, повратак је у примарну средину, нестанак у њој све до неког новог издвајања. Такав континуитет сугерише и прича „Бунар испод тисе“ јер у њој старац очекује појаву безвремених, тајанствених, никад виђених али читавог живота наслућиваних бића из вода бунара. Он је та бића „наследио“ од својих предака и жали што их нема коме предати. Али, упркос том греху, сенке ће

изаћи из бунара да му склопе очи и тако затворе још једна круг постојања.

Белчине приповести исписане се смирено, понекад чак и шкртим реченицама, и, упркос важности теме, без емотивних афектација, без испразне мелодраме или агресивне меланхолије, сасвим у складу са дубоким миром с којим Антоније прихвата свој усуд. Лакоћа приповедања доказ је самосвесног искуства, списатељског и читалачког (Белча не пропушта да свог Антонија окружи књигама и интелектуалним-емотивним спознајама које садрже) те дубоке концентрације и промишљености прича. Пред знатижељним читаоцима су, дакле, одиста изузетне приче чији ће их одједи дуго пратити.

АНТОНИЈЕ И ЛАВ

Антоније је око осам сати ујутру, као обично, отишао на свој омиљени сквер и клупу да би прегледао новине које су му позајмљивали љубазна девојка и младић из оближњег киоска. Рутински их је листао не схватајући у потпуности све што се у њима налазило, њега у ствари нису ни занимали догађаји о којима су новине писале, јер то није припадало његовом времену, он је прегледао читуље, међу којима одавно није било његових познаника, иако се надао да ће наићи на неког од њих који је недавно напустио овај свет. Радовао би се када угледа неко познато име и лице, иако је знао да то није лепо. Ипак, то је доказ како је он ипак још жив? Да је победник!

Изнад њега су се свађали врапци и гугутале гугутке или се ружно оглашавале чавке. Били су то звуци без којих није могао да замисли дан. Замарали су га неразумљиви наслови о догађајима о којима ништа није знао, а још мање их разумевао. Ратови, лоповлуци, педофилија, природне катастрофе – све црње и горе. Знао је да је увек тако било. Аутомобиле и друга возила, која су пролазила са три стране тог малог острва од дрвећа и траве, није чуо. Ово коначно није било његово време, чак ни његов век, и он би, пре него што врати новине или по њих дођу она девојка или дечак,

за тренутак затворио очи и пао у неки полудремеж, да се одвоји од стварности, ако је још и био сасвим у њој. И тако сваког дана, наравно, када је лепо време и одговарајуће доба године. Онда се будио, боље рећи, освешћивао, враћао у овај свет, и одлазио кући да руча или успут сврати у кафаницу где би му спремили чорбицу или неко друго лако јело, да понесе кући а можда и да га поједе за столом на дну сале, ако нема пуно гостију у локалу.

Овога пута било је другачије. Дан је био необично врео, и он је осећао притисак сунца и у том полудремежу у који је пао и у коме је осетио неки необични додир у потсвест или полусвест. А када је отворио очи поред његове клупе лежао је један велики бели лав. Требало би вероватно да се уплаши и скамени од страха, али то је било сасвим нормално, и животиња се понашала као да је одувек била на том месту – ништа је није узнемиравало. Антоније се осврну око себе да види како се људи из околине понашају и схвати да се нико није изненадио, а неки пролазници су само за тренутак застајали да погледају лепу животињу па наставе својим путем. И за њих у томе није било ничег необичног, јер би се неко сагнуо и помиловао лава по гриви. Ипак, питао се у себи Антоније, како се овај лав ту створио и зашто баш бели лав, они су врло ретки и у постојбини лавова и у целом свету имао их изузетно мали број.

Животиња је била мирна и достојанствена, само повремено је трептала очима и очигледно чекала да

он, стари човек, учини први корак. Антоније је знао да ово није звер – већ гласник.

И дошло је време да се крене кући. Ослонивши се на штап, Антоније устаде, закопча сако и упути се дијагоналном стазом преко сквера ка својој улици. Лав се полако подиже и крете за њим. Учинио је то тако, као да свакодневно понављају тај ритуал. Док су прелазили преко пешачког прелаза аутомобили су застали да би их пропустили, дивећи се двојци седих стараца.

Онда се сетио једне реченице из неке књиге или драме: „Ево долазе две племените животиње, један човек и један лав.“ Није могао да се сети ко је то написао. Јесте, тај писац је имао право, нас двојица смо две племените животиње. И старе. Бар ја тако мислим. О мени су увек говорили да сам племенит, иако у ствари ја то нисам био, ја сам само био такав какав сам, а лав, овај лав, када га човек погледа, нешто је најплеменитије што се може видети.

Антонијева кућа није била далеко, само неколико стотина метара и они су зачас стигли пред велику капију која није никада била закључана и кроз коју старац пропусти свог новог пријатеља. Животиња је ушла полако њихајући се свом тежином док јој се грива једва приметно тресла. Антоније уђе за лавом и затвори врата за собом.

Велико двориште у које су ушли било је поплочано опекама, позелиним од алги, и по гдегде обраслим травом која је расла из пукотина. Лав се упути великом кориту под чесмом које је Антоније увек остављао

пуно воде због птица које су се гнездиле под стрехом и у старом голубарнику. И сада су неки голубови пили воду и купали се не плашећи се лава. Када се напио воде лав се попе за Антонијем на веранду. Легао је поред велике столице за љуљање и одмах заспао. Тада тек старац осети тежак, оштар мирис дивље звери. Или је он мислио да је то мирис дивље звери.

Откуда овај лав? Запитао се Антоније, тек тада схвативши да све ово ипак није нормално, а онда гласно понови:

– Ко си ти? – А у себи је поновио „Чији си ти гласник?“

Лав је мирно спавао и није чуо ово питање или се правио да спава, или је пречуо питање занет својим сном. Антоније је наслућивао да се у овој животињи крије нешто више и значајније, да то није само лав, иако ретки бели лав, већ нека порука упућена њему однекуд из света. Или је можда овај лав дошао из давно читане књиге или сна, који је он или неко други сањао. Свеједно, сада је био ту и мирује крај његових ногу. Лав је био одговор на питања која је себи цео живот постављао. А да ли ће сада он разумети тај одговор?

– Знам, ти ниси лав, већ нека обмана или фикција. Ко се то крије иза твога лика, племенита животињо?

Осећао се добро поред ове звери, која му је својим спокојством и достојанственошћу обновила снагу и дала неки нови импулс животу, што је већ почињао да губи смисао. Никада се тако добро није осећао као сада. Без друштва, пријатеља који су га заувек напусти-

ли, он се препустио само дремежу или читању, које га је већ замарало. Књиге које су га окруживале толико је пута прочитао, а ипак су остале на неки начин непрочитане, јер кадгод би их узимао у руке откривао је у њима други смисао и другачији животни ток. Он је увек тврдио да је свака књига добра, у ствари безброј је добрих књига. Због тога се окренуо искључиво поезији, и читао непрекидно једно исто, Елиотове поеме и медитеранске песме и записе Пола Валерија, ипак најчешће Дантеа. Тек понеки пут би се вратио причама своје младости које је сада још више волео – Хофмановим бајкама и Стивенсоновим авантурама. Сада је читање за њега имало неку другачију сврху, то није било праћење радње и идеје писца, већ обнављање самог себе.

Питао се како би ова лепа животиња реаговала да јој чита *Морнарско јробље*, *Шујље љуге* или *Кварџеџе*, Поовог *Гаврана* и Игоовог *Боза*, Дантеову *Комедију* или Флоберовог *Бувара и Пекишеа*, којег је некада сам хтео да заврши, и завршио га је, истина у себи, као што је и многе друге књиге прерадио, никада не стављајући то на папир, јер он није писац, и сигурно би му се отеле непотребне реченице. Уосталом, тако је дописао и многе друге књиге, па му се неки пут чинило да су његови наставци бољи, да је боље схватио суштину него сам аутор, који се заплео у радњу и карактере. Понекад му је било жао што није писац, али увек се сетио да он не би знао да почне причу, и одабере тему, могао је само да варира, дописује и усавршава, надмеће се са већ познатим.

И ту на веранди, на помоћном сточићу, поред кутије са ратлуком и чашом за воду, биле су измешане његове најомиљеније књиге, па се питао шта да чита својом новом пријатељу.

Комегију. Одлучио је да чита **Комегију**, јер то једина књига коју би понео са собом на пусто острво. Бар би тако одговорио да су му поставили питање за неку од оних глупавих анкета у којима би требало одговорити, „кога бисте повели са собом на пусто острво и коју књигу бисте понели на пусто острво“.

„Не знам кога бих повео на пусто острво“, увек је говорио у себи, али давно је већ утврдио која је то књига коју би понео са собом, а можда ће имати снаге да одлучи, да одговори на питање и кога би повео са собом. Од данас би знао.

Ту на малој полици под прозором налазио се **Пакао**, у оригиналу и преводу једног његовог пријатеља песника, којег већ одавно није било међу живима. Одакле да чита. Можда је најбоље оригинал, он је мелодичнији, а и сам га више воли. И тако ова племенита животиња не зна ниједан од ова два језика, па ће јој бити свеједно, или разуме све језике, па јој је исто тако свеједно.

*Nel mezzo del cammin di nostra vita/mi ritrovai per
una selva oscura, /ché la diritta via era smarrita.¹*

---

¹ На љола нашеї живоїної љуша/нађох се у шуми їге шма їребива/јер ноїа са сїазе їраве їребива.

Лав, за тренутак, као да заустави дубоко дисање и поче да се мешкољи и буди из дубоког сна када је чуо почетак поеме. Антоније то схвати као интересовање и разумевање. Значи, лав разуме Дантеа. Али истовремено осетио је да лав негодује, да му нешто није по вољи. И у тренутку је схвати шта је то. Није у реду било оно *mezzo, na ĩola ĩuĩa*, те понови прву терцину, али сада са измењеним првим стихом.

*Nel fine del cammin di nostra vita.*²

Цар животиња се истог часа одобровољи и поново опружи целом дужином заузевши готово цео слободан простор веранде и у знак разумевања лупи једном репом. Било је јасно да он разуме италијански (иако, вероватно, разуме све језике) и да је сагласан са овом изменом. Била је то апсолутна истина, њих двојица су се очигледно налазили на крају животнога пута.

Сада је животиња већ пажљиво слушала и када је стигао наставак:

*Ahi quanto a dir qual era è cosa dura/ esta selva selvaggia e aspra e forte/ che nel pensier rinnova la paura!*³

Лав задовољно забрунда, дакле, то је оно што је он желео.

---

² На крају нашеј живојноја ĩuĩa...

³ Ах, ѿешко је рећи мучнину шћо скрива/ѿа шикара шумска ĩус-ѿа/на коју и ĩомисао сћрах изазива. (Превод Драгана Мраовића)

Антоније се питао да ли да настави са читањем и застаде, али лав окрену главу ка њему очекујући наставак, а онда са задовољством доброг слушаоца, затворених очију, предао се ритму стихова. Читач је наизменично читао оригинал и превод и лав је мирно слушао очигледно задовољан оним што му се чита и свеједно му је било на којем језику се чита. Он је припада свету у коме се све разуме.

Чудесна енигма била је пред Антонијем, који није имао нарочито занимљив и буран живот, нити је икада морао да решава неке велике проблеме. Једноставно он није волео никакве проблеме, и у школи је био слаб у томе. Он је био сањар и све му се објашњава-ло у сну или у привиђењу. Па и ова животиња је неко привиђење, дошло однекуд. Посета из неког света.

„Одакле си ти?“ још једном понови гласно Анто-није. „Из којег си света дошао? Из које књиге? Из чијег сна и димензије?“

Животиња није обраћала пажњу на његово пи-тање очекивала је терцине које је Антоније наставио да чита.

Старац је сада читао механички, у ствари, говорио напамет текст и, наравно, не редом, прелазео је с пе-вања на певање, само с времена на време, погледавши у књигу. Животиња је мирно уживала у старом епу, и било је јасно да је одавно упозната са овим стиховима.

Када се уморио од читања и схватио да га лав не слуша, Антоније престаде да чита и осети да је гладан. Питао се да ли је и лав гладан и чиме ће га хранити,